

Târîh-i Güzide adlı eserin Türkçe tercümesinin ilk iki sayfa (Nuruosmaniye Ktp., nr. 3213)

at âlimleri, şeyhler, muhaddisler, hekimler ve şairlerden bahsedilir. Son bölüm Kazvin'in tarih ve coğrafyası hakkındadır. Hamdullah el-Müstevfî burada Kazvin'e gelen sahâbîler, halifeler, hükümdarlar, vezir ve emîrlere, Kazvin valileri, âlimler, şairler ve Kazvin'in önde gelen aileleriyle ilgili bilgi verir. Eser bu yönüyle mahallî tarih yazıcılığı bakımından önemli bir kaynaktır. Hâtime peygamberler, velîler, din âlimleri, hükümdarlar, vezirler ve diğer meşhur simaların şeceresi kaydedilir. Müellif hâtime metodunu izlemiştir. Ancak bu bölümün yalnız giriş niteliğindeki küçük bir kısmı günümüze intikal etmiştir. Hamdullah el-Müstevfî tarihini yazarken Firdevsî'nin *Şâhnâme*'si, İbn Hişâm'ın *es-Sîretü'n-nebeviyye*'si, Taberî'nin *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk*'ü, İbn Miskeveyh'in *Tecâribü'l-ümem*'i, Ali b. Zeyd el-Beyhâkî'nin *Târîh-i Beyhakî*'i, İbnü'l-Esir'in *el-Kâmil*'i, Cüveynî'nin *Târîh-i Cihângüşâsı*, Reşîdüddin Fazlullâh-ı Hemedânî'nin *Câmi'u't-tevârih*'i, Zahirüddin-i Nisâbü'rî'nin *Selcûknâme*'si gibi yirmi civarında kaynaktan faydalanmıştır. Hândmîr *Habîbü's-siyer*'i, Şüşterî *Mecâlisü'l-mü'minîn*'i kaleme alırken *Târîh-i Güzide*'den büyük ölçüde istifade etmiştir. Hiçbir kaynaktan yer almayan orijinal bilgiler iç-

ren *Târîh-i Güzide*'de yaratılıştan 730 (1330) yılına kadar gelen çok geniş bir tarihî dönemin olayları başarılı biçimde kaydedilmiştir. Eser ayrıca İlhanlı Hükümdarı Gâzân Han'ın ölümünden (703/1304) sonraki çeyrek asır için birinci elden kaynak niteliğindedir.

Hamdullah el-Müstevfî eserini İlhanlı Veziri Reşidüddin Fazlullâh-ı Hemedânî'nin teşvikiyle yazmaya başlamış, ancak onun idam edilmesi üzerine (718/1318) oğlu ve halefi Ebû Said Bahadır Han'ın veziri Gıyâseddin Muhammed'e takdim etmiştir. *Târîh-i Güzide*'nin Kazvin'in tarihi ve coğrafyasıyla ilgili bölümünü Fransızca tercümesiyle birlikte Barbier de Meynard (*JA* [1857], X, 25-308), İranlı şairlere dair bölümünü İngilizce çevirisiyle beraber Edward Granville Browne (*JRAS*, Ekim 1900 – Ocak 1901) neşretmiştir. Eserin İslâmî dönem İran tarihine dair kısmı Fransızca tercümesiyle birlikte M. Jules Gantin tarafından yayımlanmış (Paris 1903), Selçuklular'la ilgili bölümü Charles François Defrémery tarafından Fransızca'ya çevrilmiştir (*JA*, IV. seri, XI [1848], s. 417-462; XII [1848], s. 259-279, 334-370; XIII [1849], s. 15-55). *Târîh-i Güzide*'nin tamamını ilk defa tıpkı basım olarak özet İngilizce tercümesiyle beraber Edward Granville Browne ve Reynold Alleyne Nicholson iki cilt

halinde neşretmiş (Leiden-London 1910-1913), daha sonra eseri Abdülhüseyin Nevâî yayımlamıştır (Tahran 1339, 1364). Eser Yakub Paşa tarafından Osmanlı Türkçesi'ne çevrilmiştir (Nuruosmaniye Ktp., nr. 3213). Hamdullah el-Müstevfî'nin oğlu Zeynüddin, *Târîh-i Güzide*'ye 742-794 (1342-1392) yıllarına ait bir zeyil yazmış, eser D. Kâzımoğlu ve Ziya Bünyadov tarafından Rusça ve Âzerice tercümesiyle birlikte neşredilmiş (Bakü 1990), ardından eseri İrec Efşâr yayımlamıştır (*Zeyli Târîh-i Güzide*, Tahran 1372 hş./1993).

BİBLİYOGRAFYA :

Hamdullah el-Müstevfî, *Târîh-i Güzide* (nşr. Abdülhüseyin Nevâî), Tahran 1364, neşreden giriş; Hândmîr, *Düstürü'l-użerâ* (trc. Harbî Emîn Süleyman), Kahire 1980, s. 99-101; Browne, *LHP*, III, 87-95; Storey, *Persian Literature*, I/1, s. 81-84, 1233; Sarton, *Introduction*, III/1, s. 630-632; Şâkir Mustafa, *et-Târîhu'l-'Arabî ve'l-mü'errîhün*, Beyrut 1993, IV, 325; B. Spuler, "Hamd Allâh al-Mustawfî al-Kazvinî", *EP* (Ing.), III, 122; Charles Melville, "Hamd Allâh Mostawfî", *Elr.*, XI, 632-633; Fehîme Ali Beygî, "Târîh-i Güzide", *Dânişnâme-i Cihân-ı İslâm*, Tahran 1380/2002, VI, 263-264.

ABDÜLKERİM ÖZAYDIN

TÂRİH-i HİND-i GARBİ

(تاریخ هند غربی)

Mehmed Suûdî Efendi'nin
(ö. 999/1591)

Hadîs-i Nev adıyla da bilinen
tarihî coğrafya kitabı

(bk. MEHMED SUÛDÎ EFENDİ).

TÂRİH-i OSMÂNÎ ENCÜMENİ

Tarih araştırmaları yapmak amacıyla
1909'da kurulan cemiyet.

II. Meşrutiyet döneminde yeni siyasal anlayışa uygun biçimde halka millî şuur aşılması, vatan sevgisi kazandırılması maksadıyla oluşturulmuştur. Bu amaçla önce "mükemmel" bir Osmanlı tarihinin kaleme alınması için Târîh-i Osmânî Heyeti kurulmuş, ardından Sadrazam Hüseyin Hilmi Paşa'nın teklifi ve Sultan Mehmed Reşad'ın iradesiyle 14 Teşrînsânî 1325 (27 Kasım 1909) tarihinde Târîh-i Osmânî Encümeni teşekkül etmiştir. Encümenin gayesi, teşkilâtı, görevleri ve üyeleri Necip Âsım (Yazıksız) tarafından hazırlanan tüzükte belirtilmiştir. Burada ilmî ölçülere uygun bir Osmanlı tarihinin hâlâ yazılmadığı, vak'anüvis tarihleriyle diğer özel tarihlerin birer salnâme mahiyetinde bulunduğu, mevcut muhtasar tarihlerin ise sübjektif bir nitelik taşıdığı ifade edilmiştir.

TÂRİH-i OSMÂNÎ ENCÜMENİ

Ayrıca halka tarih bilgisi ve şuuru ile vatan sevgisi kazandırma amacı da belirtilmiştir. İmparatorluğu meydana getiren unsurları aynı gaye etrafında ve aynı vatan sevgisiyle bir araya getirebilmek için tarih öğrenmenin gerekliliği üzerinde durulmuş, bundan dolayı ilmi bir cemiyete ihtiyaç duyulduğu kaydedilmiştir. İlk çalışmalarına Vak'anüvis Abdurrahman Şeref Bey'in Bâbiâli'deki odasında başlayan encümen bir Osmanlı tarihi yazma hazırlıklarına girdi. Baskı masrafları bizzat Sultan Mehmed Reşad tarafından karşılanacak olan tarih için görev taksimi yapılarak ilk ciltte Osmanlılar'ın Anadolu'ya gelişi ve devletin ortaya çıkışının ele alınması, ayrıca Bizanslılar'la Selçuklular hakkında bilgi verilmesi kararlaştırıldı.

Tüzüğüne göre biri başkan on iki uzmandan teşekkül eden Târîh-i Osmânî Encümeni üyelerini başlangıçta hükümet seçecek, daha sonra gereklikçe yeni üyeleri encümen alacaktı. Bu üyelerden başka Osmanlı hânedanından bir fahrî üye ile yardımcı ve muhabir üyelerin bulunması öngörüldü. Encümenin haftada bir defa olağan, bir defa da olağan üstü toplanması kararlaştırıldı. Bir encümen kütüphanesi kurularak çeşitli yollarla elde edilen kitap ve belgelerle zenginleştirilmesi sağlanacaktı. Encümenin üç üyeden meydana gelen yönetim kuruluna idarî ve malî

işler yanında kitapların basımına nezaret etme işi verilmişti. Encümen başkanı ve üyeleri maaş almayacaktı. Padişahın özel hazinesinden yıllık 10.000 kuruşluk tahsisatı bulunan encümenin diğer gelir kaynakları kitap satışından gelecek meblağ ve yapılacak bağışlardan ibaretti. Yazılması kararlaştırılan Osmanlı tarihinin telifinde görev alanlara her forma için 300 kuruş ikramiye verilmesi eserin, telifi tamamlandıktan sonra hazîne-i hâssadan 10.000 kuruş daha tahsis edilmesi tüzükte yer almıştı.

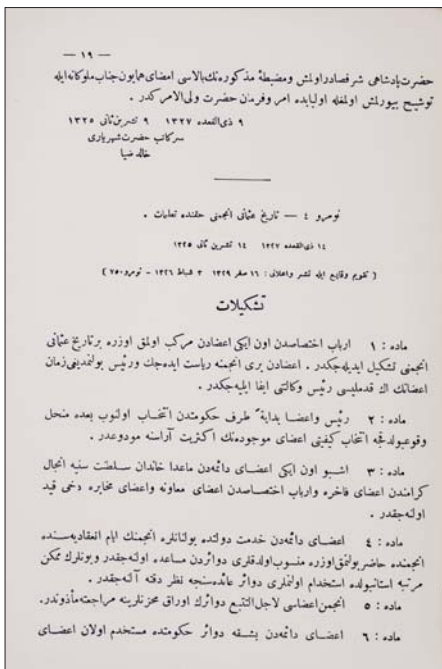
Târîh-i Osmânî Encümeni'nin ilk başkanı Vak'anüvis Abdurrahman Şeref Bey, üyeler Ahmed Tevhid, Ahmed Refik, Ahmed Midhat Efendi, İskender Yanko Hoçi, Efdaleddin (Tekiner), Ali Seydi Bey, Diran Kelekyan, Zühdü Bey, Mehmed Ârif Bey ve Necip Âsım'dır. Yardımcı üyeler arasında Bağdatlı İsmâil Paşa, Ali Emîrî Efendi, Halil Ethem (Eldem), Süleyman Nazif, Şükürü Bey, Saffet Bey, Fâik Reşad, Hüseyin Hüsameddin ve Mehmed Galib yer alıyordu. Daha sonra Ahmed Muhtar Paşa, Ahmed Râsim ve İbnülemin Mahmud Kemal gibi şahsiyetler de üye seçildi. 1925'te ölen Abdurrahman Şeref Bey'in yerine Ahmed Refik başkanlığa getirildi. Târîh-i Osmânî Encümeni üyeleri çeşitli vesilelerle rütbe, nişan ve madalyalarla ödüllendirildi. Osmanlı döneminde sadrazamlığa tâbi olan encümen Cumhuriyet devrinde Türk Tarih Encümeni adını aldı. Önce Maarif Vekâleti'ne, daha sonra Telif ve Tercüme Heyeti Hars Müdürlüğü'ne, ardından yüksek tedrisata bağlandı. Ahmed Refik başkanlığındaki yeni üyeler Ali Seydi, meskûkât uzmanı Ali Bey, İhtifalci Mehmed Ziyâ, Niya zi ve Behcet beylerdi. Encümenin 1927'de Maarif Vekâleti bünyesinde yeniden teşkilinden sonra Köprülü Mehmed Fuad başkanlığındaki yeni üyeler Ali Canip (Yöntem), Akçuraoğlu Yusuf, Ahmed Hamid ve Ramazan beyler oldu; eski bazı üyeler ise açıkta kalmıştı.

Encümenin faaliyetleri Osmanlı tarihi telifi, monografi çalışmaları ve mecmua neşri gibi başlıklar altında toplanabilir. Encümen ayrıca yurt içinde ve yurt dışında yoğun bir kaynak toplama çalışmasına girişti; halkın elinde bulunan ferman, berat, vakfiye vb. belgelerin sûretleriyle tarihî yerlerin fotoğrafları istendi. Uzun süren bir hazırlık döneminden sonra yazılacak Osmanlı tarihinin planı *Târîh-i Osmânî Encümeni Mecmuası*'nın 1 Ağustos 1329 (14 Ağustos 1913) tarihli 21. sayısında ilâve şeklinde yayımlandı; okuyuculardan gelecek değerlendirmelerin dikate alınacağı belirtildi. I. Kosova Savaşı'

na kadar (1389) gelmesi tasarlanan ilk cildin bu planı başta Yusuf Akçura ve M. Fuad Köprülü olmak üzere çeşitli kişilerce tepkiyle karşılandı. Yusuf Akçura *Türk Yurdu*'nda çıkan "Küçük Muhıra" adlı yazısında Osmanlı tarihinin genel Türk tarihinin bir parçası olarak ele alınmadığını söyleyip henüz hânedan tarihçiliğinden kopulmadığı, sosyal ve ekonomik tarihin söz konusu edilmediği, yalnız siyasî, askerî, idarî olaylara yer verileceğinin kararlaştırıldığı yolunda eleştiriler öne sürdü. Köprülü ise eserin çağdaş yayım kurallarına uyulmadan kaleme alınacağını, Osmanlı tarihçiliğinin henüz vak'anüvislik geleneğinden kurtulmadığını, encümen üyelerinden bazılarının hiç metot bilmediğini yazdı.

Necip Âsım ve Mehmed Ârif beyler tarafından telifi tamamlanıp 1917'de yayımlanan *Osmanlı Târîhi*'nin ilk cildinde orta zamanlarda Türkler, Bizanslılar, Osmanlılar'ın Anadolu'ya gelişi ve devletin ortaya çıkışı ele alınıyordu. Ayrıca Anadolu Selçukluları ve Beylikler hakkında bilgi veriliyordu. Fakat asıl ağır eleştiriler bu cildin neşrinden sonra başladı. M. Fuad Köprülü ülkede tarih telakkisinin çok ilkel olduğunu, *Osmanlı Târîhi*'nin mukaddimesinin bunu açıkça gösterdiğini, İbn Haldûn'a yetişmek için bile daha uzun süre beklemek gerektiğini belirtti. Birçok eksiklik yanında en önemlisi henüz kütüphane ve arşivlerin istifadeye elverişli hale getirilmediğini söyledi. Öte yandan eserin yetersizliği encümen tarafından da kabul edilmiş, Ahmed Refik Bey bunun sorumluluğunu müelliflere yüklemek zorunda kalmış ve *İkdam*'da yazdığı bir makalede *Osmanlı Târîhi*'nin ilmi bir mahiyetinin bulunmadığını ifade ederek bu cildin ön-sözünü yazan Abdurrahman Şeref Bey'i "idâre-i maslahatçılık"la itham etmiştir. Mehmed Ârif Bey'i de Arapça, Farsça bilmeyen, hatta bazı Türkçe kelimeleri bile anlayamayan, buna rağmen itiraz kabul etmez bir kişi diye niteleyen Ahmed Refik Bey, daha da ileri giderek onu vak'anüvis tarihlerinde bulunmayan 1142 yılı olaylarını yazarken o yılın Divân-ı Hümâyün defterlerini "iç etmek"le suçlamıştır. Daha sonraki bir yazısında ise önce iyi bir kütüphane teşkilinin gereğini belirtiyor, uzmanlar aracılığıyla malzeme toplamanın ve Osmanlı arşiv belgelerinin neşredilmesinin önemine değiniyordu. Ayrıca Osmanlı tarihlerinin yayımlanmasını, yabancı dillerde yazılmış Türkler'le ilgili eser ve seyahatnâmelerin tercüme edilmesini tekelif ediyordu.

Târîh-i Osmânî Encümeni hakkında tâlimat (*Düstur*, İkinci tertip, II, 19)

Ahmed Refik Bey'in bu düşünceleri yan-
kı uyandırdı. O sırada oluşturulmaya çalı-
şılan arşiv kanunuyla ilgili bilgiler toplama
üzere Abdurrahman Şeref Bey Viyana ve
Berlin'e gönderildi. Ardından Sadâret
Hazîne-i Evrakı bünyesinde ilk defa Tasnîf-i
Vesâik-ı Târîhiyye Encümeni kuruldu ve
başkanlığına Ali Emîrî Efendi getirildi.
Encümen, faaliyetlerini Osmanlı tarihine
dair monografi çalışmalarına yöneltti. Bu
arada *Osmanlı Târîhi*'nin ilk cildi halktan
rağbet gördü, ikinci cildin telifi için çalı-
şmalar başladı ve görev taksimi yapıldı. 19
Haziran 1917'de düzenlenen toplantıda
Orhan Gazi dönemine ait bu ciltte tesbit
edilen bölümler çeşitli kişilere sipariş edil-
diyse de bundan bir sonuç alınamadı. İm-
paratorlukta yer alan farklı unsurları bir-
leştirmeye yönelik bir Osmanlı tarihi yazma
girişiminin başarıya ulaşamamasının başlıca
sebebi belgelerin ve kaynak eserlerin henüz
yararlanılabilecek durumda bulunmamasıydı.
Bununla birlikte iktidarda bulunan İttihat ve
Terakkî Fırkası'nın Türkçülük politikasına
uygun biçimde kaleme alınan birinci cildin
daha sonraki çalışmalar için bir adım teşkil
ettiği söylenebilir.

Târîh-i Osmânî Encümeni ve bunun yerini alan
Türk Tarih Encümeni'nin en önemli faaliyeti
dergi çıkarmak oldu. 9 Şubat 1910 tarihinde
neşrine karar verilen *Tâ-*

rîh-i Osmânî Encümeni Mecmuası'nın (*TOEM*)
her cüzü seksen sayfa olmak üzere iki ayda
bir çıkarılması planlandı. Mecmuada yayımlanacak
yazıların niteliği tüzüğünde ayrıntılı biçimde
belirtildi. Bunlar, Osmanlı tarihine ait eserlerde
yeterli derecede bulunmayan ve başka dillerde
yazılıp ulaşılamayan inceleme ve araştırmalar,
tarihî belgeler, tarihle ilgilenen diğer cemiyetlerin
üyeleriyle yapılan görüşmeler, encümenin aldığı
kararlar, çeşitli dillerde yayımlanmış Türk tarihiyle
ilgili eserlerle henüz neşredilmemiş tarih eserleri
ve risâleler olarak tesbit edildi. Osmanlı öncesi
dönemle alâkalı araştırmaların da yer aldığı
TOEM'in görünürdeki çıkış sebebi neşri düşünülen
Osmanlı tarihine malzeme hazırlamaktı. İlk sayısı
1 Nisan 1326 (14 Nisan 1910) tarihinde çıkan
Târîh-i Osmânî Encümeni Mecmuası sekiz yıl süreyle
düzenli biçimde yayımlandı. Mondros Mütarekesi'nin
yol açtığı engeller yüzünden neşri bir süre sekteye
uğradı. Bunu gidermek için dokuz ve onuncu yıllar
1921'de bir cüz; on bir, on iki ve on üçüncü yıllar
1923'te yine bir cüz halinde neşredildi. Encümenin
isim değişikliği sebebiyle on dördüncü yıldan yani 78.
sayısından itibaren yeniden numaralanan, eski
numaraları da devam ettirilen *Türk Tarih Encümeni
Mecmuası*'nın (*TTEM*) ikinci yayım devresi üç yıl
sürdü. Encümenin dağılması üzerine İcra Vekilleri
Heyeti'nin 6 Temmuz 1927 tarihli kararıyla Maarif
Vekâleti'ne bağlı olarak İstanbul Dârülfünunu
içinde yine Türk Tarih Encümeni adıyla yeniden
kurulması üzerine başlayan üçüncü yayım döneminde
encümen başkanlığına Edebiyat Fakültesi Reisi M.
Fuad Köprülü getirildi. Harf inkılabının ardından
beş sayısı "yeni seri" adı altında çıkan mecmuanın
daha önceki on altı yıllık sayılarının Halil Ethem
tarafından hazırlanan indeksi *Fihrist-i Umûmî* adıyla
1928'de yayımlandı. Ayrıca *TOEM* ve *TTEM*'deki
yazıların tamamının müellif adlarına göre (*Tarih
Vesikaları*, yeni seri, I/18 [Mart 1961], s. 461-483),
son olarak da mecmuanın tıpkıbasım neşrinin yapılması
münasebetiyle Abdülkadir Özcan tarafından son fasikül
olan 101. cüzün başında müellif ve makale isimlerine göre
fihristi hazırlandı (İstanbul 1988).

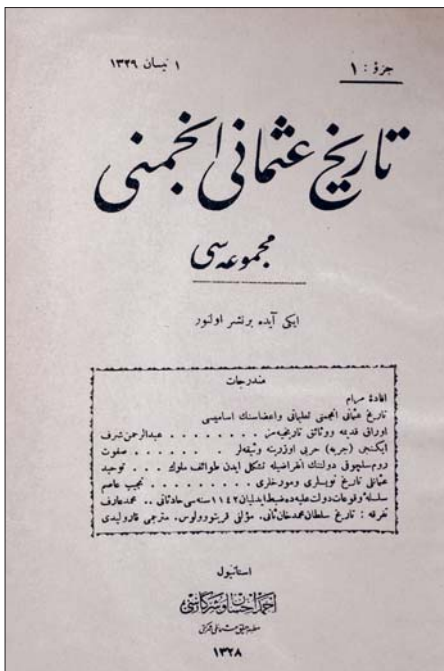
Yayın dönemi boyunca mecmuada elli civarında
müellif tarafından kaleme alınan 280 kadar makale
neşredildi. Makale yazarlarının büyük çoğunluğunu
encümenin üyeleri oluşturur. Bunun yanında mecmuanın
ilâvesi şeklinde birçok kaynağın yayımı sağlandı.
İlk defa Ahmed Refik ta-

rafından gerçekleştirilen belge yayımı daha sonra bu tür
çalışmalara örnek oldu. Ahmed Refik'in *Memâlik-i
Osmâniyye'de Demirbaş Şarıl ve Memâlik-i Osmâniyye'de
Kral Rakoczi ve Tevâbii 1109-1154* adlı, arşiv belgelerine
dayalı eserleri İsveç İlimler Akademisi ve Macarlar
tarafından takdir nişanları ile ödüllendirildi. Birinci
eser İsveç diline, ikincisi Macarca'ya, müellifin
Onuncu Asr-ı Hicride İstanbul Hayatı 961-1000 adlı
eseri Almanca'ya çevrildi. Öte yandan kurulup
geleştirilmesi için gayret sarfedilen kütüphanede
işinde dönemin politik ve malî çalkantılarına rağmen
oldukça ileri adımlar atıldı; satın alma, bağış ve
becayış yoluyla yazma ve basma 3000 kadar eser
toplandı. Cumhuriyet döneminin ilk tarihçilerini
yetiştiren, 1931 yılında kapatılan Târîh-i Osmânî
Encümeni'nin yerini Mustafa Kemal'in emriyle aynı yıl
oluşturulan Türk Tarih Tedkik Cemiyeti aldı. Adı
1935'te Türk Tarih Kurumu'na çevrilen bu müesseseye
gerek on altı seri altındaki neşriyatı ve *Belleten* ile
Belgeler adlı süreli yayınları, gerekse düzenlediği
milletlerarası kongrelerle faaliyetlerini sürdürmektedir
(bk. TÜRK TARİH KURUMU).

BİBLİYOGRAFYA :

BA, İrade-Maarif, genel, nr. 2233 (1006), hususi, 4 (142a 1327); BA, BEO, umumi, nr. 292405; hususi, 611 (1 Cemâziyelâhîr 1329); BA, Meclis-i Vükelâ Mazbatası, nr. 208, zabıt nr. 137; *Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye Sâlnâmesi (1333-1334)*, İstanbul 1334, s. 474; *Düstur*, ikinci tertip, İstanbul 1330, II/2, s. 19-22; "İfâde-i Merâm", *TOEM*, I/1 (1326), s. 1-3; "Târîh-i Osmânî Encümeni Hakkında Tâlimat Sûreti", a.e., I/1 (1326), s. 4-8; Uluğ İğdemir, *Yılların İçinden*, Ankara 1976, s. 205-207, 257-277; "Osmanlı Tarih Cemiyeti", *Hakâik-i Târîhiyye ve Siyâsiyye*, sy. 1-2 (30 Haziran 1325), İstanbul 1327, s. 28-32; Ali Kemal, "Târîh-i Osmânî ve Ahmed Refik Bey", *İkdâm*, sy. 5955, İstanbul 20 Eylül 1913; [Akçuraoğlu Yusuf], "Küçük Muhtıra", *TY*, IV/23 (1913), s. 807-809; Köprülüzâde Mehmed Fuad, "Bizde Tarih ve Müverrihler Hakkında", *Bilgi*, sy. 2, İstanbul 1913, s. 185-196; a.mlf., "Bizde Millî Tarih Yazılabilir mi?", *YM*, I/22 (1917), s. 427-428; Abdurrahman Şeref, "Viyana Sefir-i Sâbıkı Hüseyin Hilmi Paşa", *TOEM*, VIII/49 (62) (1335-37), s. 63; Necib Âsım, "Ârif Bey", a.e., VIII/49 (62) (1335-37), s. 122-125; Ahmed Refik, "Târîh-i Osmânî Encümeni Meselesi", *İkdâm*, sy. 8477 (12 Ekim 1920); a.mlf., "Târîh-i Osmânî Encümeni'nin Vezâifine Dair", a.e., sy. 8479 (14 Ekim 1920); a.mlf., "Târîh-i Osmânî Encümeni'nin Tarihçesi Hakkında Rapor", *Maarif Vekâleti Mecmuası*, sy. 14, İstanbul 1927, s. 425-430; a.mlf., "Encümen Raporu", *TTEM*, XVII/19 (96) (1928), s. 161-165; Afet İnan, "Türk Tarih Kurumu'nun Kuruluşuna Dair", *TTK Belleten*, XI/42 (1947), s. 173-179; Mehmet Halit Bayrı, "Meşrutiyet Devrinin İlk İlmî Müessesesi: Türk Tarih Encümeni", *Tarih Dünyası*, III/30-31, İstanbul 1952, s. 1211-1216; Mahmut H. Şakiroğlu, "Memleketimizde Toplu

Târîh-i Osmânî Encümeni Mecmuası'nın 1. sayısının kapak sayfası

TÂRİH-i OSMÂNÎ ENCÜMENİ

Tarih Çalışmaları", *TT*, VI/36 (1986), s. 41-46; Hasan Akbayrak, "Tarih-i Osmânî Encümeni'nin Tarih Yazma Serüveni", *a.e.*, VII/ 42 (1987), s. 361-368; Abdülkadir Özcan, "Tarih-i Osmânî Encümeni: Kuruluşu, Teşkilâtı ve Faaliyetleri", *TOEM* (İstanbul 1988), sy. 101 başında giriş, s. 1-9; Mehmet Demiryürek, "Tarih-i Osmânî Encümeni'nin Kuruluşu", *Toplumsal Tarih*, XV/90, İstanbul 2001, s. 41-49; Halil İnalçık – Bahaeddin Yediyıldız, "Türkiye'de Osmanlı Araştırmaları", *TTK Bildiriler*, XIII (2002), I, 85-87; Zeki Arıkan, "Tanzimat'tan Cumhuriyete Tarihçilik", *TCTA*, VI, 1592-1594.

ABDÜLKADİR ÖZCAN

TÂRİH-i PEÇEVÎ

(تاریخ پچوی)

Peçüylü İbrâhim Efendi'nin

(ö. 1059/1649 [?])

Kanûnî Sultan Süleyman
dönemi başından1640 yılına kadar gelen
Osmanlı tarihi

(bk. PEÇUYLU İBRÂHİM).

TÂRİH-i SELÂNİKÎ

(تاریخ سلانکی)

Selânîkî Mustafa Efendi'nin

(ö. 1008/1600 civarı)

Osmanlı tarihine dair eseri

(bk. SELÂNİKÎ MUSTAFA EFENDİ).

TARİH VESİKALARIMaarif Vekâleti tarafından
yayımlanan tarih dergisi.

Cumhuriyet idaresinin millî kültürü yerleştirmek, Güneş-dil teorisini desteklemek ve Türklük bilincini aşımak için daha ziyade resmî kurumlar ve üniversiteler aracılığıyla yürüttüğü tarih-edebiyat çalışmalarına ve dergi neşriyatına Maarif Vekâleti de belge neşretmek suretiyle katkı yapma kararı alması sonucu yayın hayatına başladı. İlk sayısı 1941 yılında dönemin Maarif Vekili Hasan Âli Yücel'in himayesinde çıktı. Derginin önsözünü kaleme alan Hasan Âli Yücel neşredilme gayesini, insanlığın en derin mâzısından bugüne kadar geçirdiği hayatın mâna ve tecrübelelerini tanıyıp bilmek, bu anlayış ve görüşle Türk kültürünün yayılıp genişlemesine imkân hazırlamak, geçmişimizin bütün izlerini aydınlığa çıkarmak, tarihimizi başkalarının gözlüğüyle görmekten ve millî tarih zihniyetiyle kültür esaretinden kurtulmak şeklinde açıkladı. Derginin öncelikli hedefi ise Türk tarihine ait önemli belge-

lerin tıpkıbasımlarını yayımlamak ve okuyucuya tanıtmaktır. İlk sayının önsözünde adı "Türk Tarih Vesikaları Dergisi" olarak zikredilmekle birlikte dergi yayın hayatını *Tarih Vesikaları* adıyla sürdürdü. Derginin Haziran 1941 tarihli ilk sayısında kurucusu ya da imtiyaz sahibi bir yayın kurulu veya yazı işleri sorumlusu hakkında bilgi bulunmamaktadır. Sadece arka kapağın iç yüzünde "Dâimî Yazı Heyeti" başlığı altında Enver Ziya Karal, Mükrimin Halil Yinanç, Cemal Tukin, M. Cavit Baysun ile Maarif Vekilliği Talim ve Terbiye Heyeti üyesi Faik Reşit Unat ve Topkapı Sarayı Müzesi müdürü Tahsin Öz'ün isimleri yer almaktadır. Derginin yayın kurulu 15. sayı (Mayıs 1949) dahil olmak üzere değişmedi, ancak zaman zaman yazı heyeti dışından başka kişilerin makaleleri de yayımlandı. *Tarih Vesikaları* cilt / sayı esasına dayanan bir külliyyat şeklinde düşünüldüğünden sayıların sayfa numaraları devam ettirildi ve bu durum yeni ciltlerde tekrarlandı. Derginin 7. sayısı (Haziran 1942) aynı zamanda II. cildin ilk sayısıdır. Dergi bu şekilde yayın hayatının ikinci yılına başladığından bu sayıda yine Maarif Vekili Hasan Âli Yücel'in birinci yayın yılının bir muhasebesini de içeren önsözü bulunmaktadır.

İlk neşredildiği tarihten Nisan 1943'e kadar dergi iki aylık periyotlar şeklinde yayın hayatını on iki sayı kesintisiz sürdürdü. Ardından bazı aksaklıklar ortaya çıktı. 13. sayı Ağustos 1944, 14. sayı Ekim 1944'te yayımlandı. II. Dünya Savaşı yıllarında beş yıllık bir aradan sonra 15. sayı Mayıs 1949'da neşredilebildi. Ancak yayımı yine kesintiye uğradı ve 1952'de alınan karar uyarınca 16. sayı Ağustos 1955'te yeni serinin cilt I/1. sayısı olarak Maarif Vekâleti Türk Kültür Eserleri Bürosu tarafından çıkarılmaya başlandı. Yeni serinin ilk sayısında derginin yayın ilkeleri, yazım kuralları ve içeriğinin genişletilmesine dair yeni esaslar açıklandı. Daha önce iki aylık periyotlar halinde neşredilen derginin yeni sayıları 1955, 1958 ve 1961'de olmak üzere yaklaşık üçer yıllık ara ile yayımlandı. Bu seride derginin dış kapağının iç yüzünde "Yazı İşlerini İdare Edenler" başlığı altında Hikmet İlaydın ve Adnan Sadık Erzi'nin adları yer almaktadır. Derginin içeriğine "bibliyografya" başlığı altında literatür, diğer dergilerin dizinleri, kitap ve dergi tanıtımlarının yer aldığı yeni bir bölüm eklendi. Yeni serinin I. (16) ve II. (17) sayılarında yazı işleri sorumluları değişmedi, III. (18) sayıda (Mart 1961) Adnan Sadık Erzi'nin

yerini İsmet Parmaksızoğlu aldı. *Tarih Vesikaları* 1941-1961 arasında toplam on sekiz sayı yayımlandı, bu tarihten itibaren neşir hayatı sona erdi. Derginin çıkması belgesel tarih yayıncılığında önemli bir boşluk doğurunca Türk Tarih Kurumu bu boşluğu doldurmak amacıyla 1964 yılından itibaren *Belgeler* adıyla yeni bir dergi çıkarmaya başladı. Bu dergi aksaklıklarla da olsa yayın hayatını sürdürmektedir (bk. BELGELER).

Tarih Vesikaları'nda hem devlet arşivleri ve kurumlarında saklanan evrakın hem de özel arşivlere intikal etmiş belgelerin neşredildiği görülmektedir. Zaman zaman Başvekil Refik Saydam örneğinde olduğu gibi devlet adamları veya vatandaşların kendilerine intikal eden belgeleri yayımlanmak üzere dergiye bağışladıkları görülmektedir. Bu tür bağışlara ilişkin mektuplar bazı sayıların arkasına eklenmiştir. Dergide fermanlar, nâme-i hümayunlar, diplomatik yazışmalar, kanunnâme ve nizamnâmeler, vakfiyeler, rûznâmeler, sefâretnâmeler, lâyihalar, renkli resimler, gravür ve haritaların tıpkıbasımları o dönemin imkânları ölçüsünde belgenin orijinal renk ve ebadında yayımlanmıştır. Dergide tıpkıbasımları neşredilen belgelerin tercüme yahut transkripsiyonlu metinleri de verilmiş, okuyucuya söz konusu belgelerin önemine ait genelde birkaç sayfayı geçmeyen bilgiler aktarılmıştır. *Tarih Vesikaları*, Türkiye'de belge neşri alanında öncü durumunda olmasının yanında akademisyen ve araştırmacılar açısından önemli bir referans özelliği taşımaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Kâmil Su, "Dergiler Arasında", *Ülkü*, II/18, Ankara 1942, s. 21-22; Mahmut H. Şakiroğlu, "Cumhuriyet Tarihimizde Süreli Yayınlar Kısa Bir Bakış II, Tarih Dergileri ve Belleten", *TTK Belleten*, XLVII/188 (1983), s. 1207-1222; a.m.f., "Memleketimizde Toplu Tarih Çalışmaları", *TT*, VI/36 (1986), s. 41-46; VII/38 (1987), s. 9-13; VII/40 (1987), s. 49-54; Abdülkadir Özcan, "Tarih-i Osmânî Encümeni: Kuruluşu, Teşkilâtı ve Faaliyetleri", *TOEM*, sy.1-101 (tıpkıbasım), İstanbul 1988, s. 1-29; Murat Koraltürk, "Türkiye'de Tarihsel Belge Yayıncılığı ve Bir Süreli Yayın: Tarih Vesikaları Dizini", *Müteferrika*, sy. 3, İstanbul 1994, s. 155-163; Hasan S. Keseroğlu, "Batı'da ve Osmanlı İmparatorluğu'nda Süreli Yayınların Ortaya Çıkışı ve Özellikleri", *a.e.*, sy. 5 (1995), s. 19-28; Bülent Varlık, "Tanzimat ve Meşrutiyet Dergileri", *TCTA*, I, 112-125; Zafer Toprak, "II. Meşrutiyet'te Fikir Dergileri", *a.e.*, I, 126-132; Semavi Eyice, "Belleten", *DİA*, V, 424-425.

YÜKSEL ÇELİK

TÂRİHÂNE CAMİİ

(bk. DAMGAN TÂRİHÂNE CAMİİ).